

ÄHTÄRI

Ähtärinsalmen ja Väliveden rantayleiskaava-alueen muinaisjäännösinventointi 2005

Timo Jussila ja Hannu Poutiainen

Kustantaja: Ähtärin kaupunki

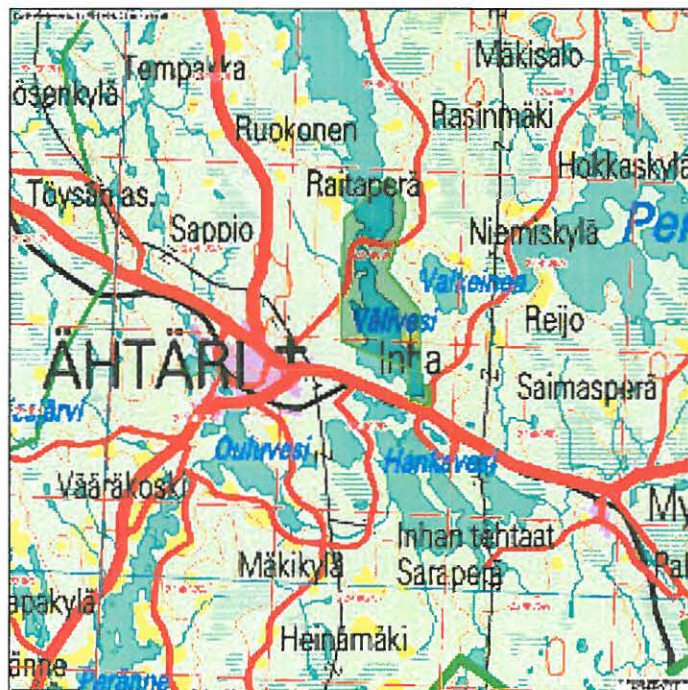
Sisältö:

Perustiedot.....	2
Yleiskartta, tutkimusalue.....	3
Kartta muinaisjäännökset	4
Vesistöhistoria.....	4
Inventointi	6
Muinaisjäännökset.....	8
ÄHTÄRI HAUINNIEMI	8
ÄHTÄRI VÄLIVESI 1	10
ÄHTÄRI HAUINNIMEN TYVI, tervahauta	13

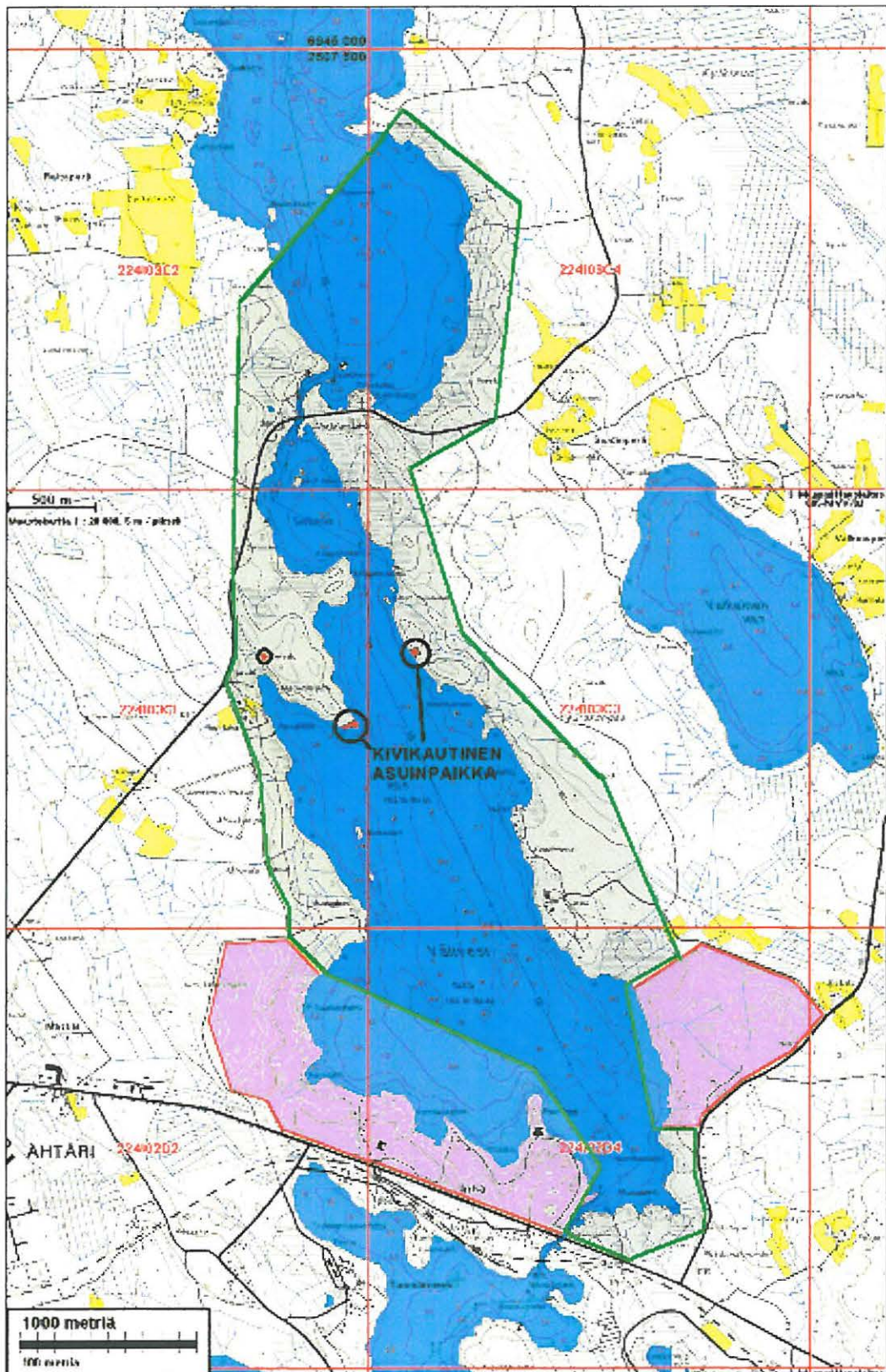
Kansikuva: Hauinniemen kärkinipukka, jossa kivikautinen asuinpaikka. Kuvattu etelään.

Perustiedot

- Alue:* Väliveden rannat ja Ähtärinjärven eteläosan itäranta Ähtärinsalmesta Tyvinie-
meen (ks. kartta). Puolustusvoimien varikkoalue rajattu työn ulkopuolelle.
- Tarkoitus:* Alueella sijaitsevien muinaisjäännösten paikantaminen ja karkea rajaaminen.
- Tavoite:* Alueen mahdollisimman kattava tarkastus.
- Työaika:* Kenttätyöaika: 7. – 10.11. 2005, kaikkiaan 38 henkilötyötuntia maastossa.
- Kustantaja:* Ähtärin kunta
- Tekijät:* Mikroliitti Oy, Timo Jussila ja Hannu Poutiainen.
- Tulokset:* Alueelta ja sen liepeiltä ei tunnettu kiinteitä muinaisjäännöksiä eikä löytöpaikkoja. Inventoinnissa löytyi tutkimusalueelta kaksi uutta esihistoriallista pyyntikulttuurin asuinpaikkaa ja todettiin yksi tervahauta (joka on merkitty maastokarttaan). Alueella ei ole aiemmin tehty tutkimuksia tai tarkastuksia.

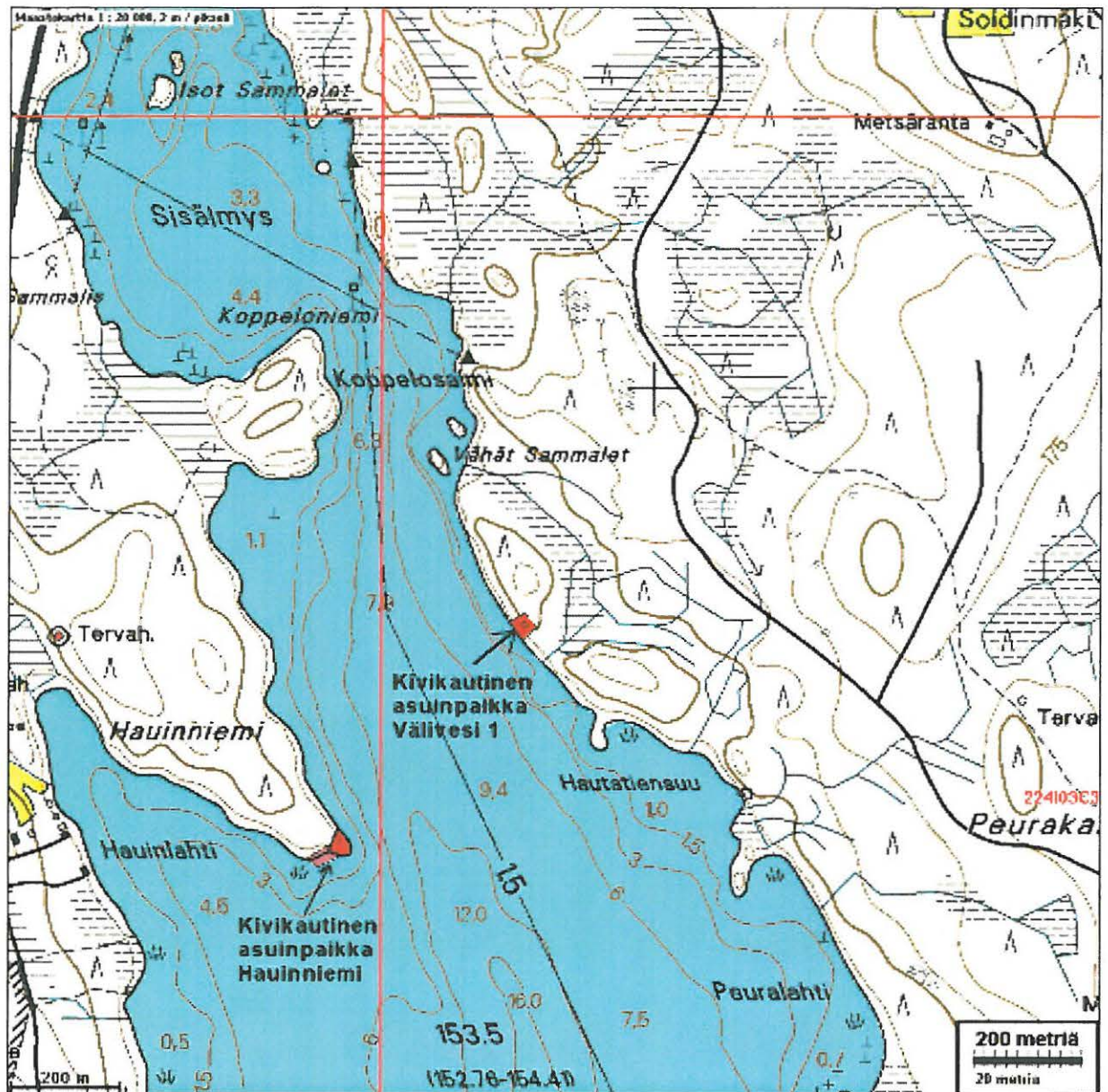

Yleiskartta, tutkimusalue

Tutkimusalue on rajattu vihreällä viivalla ja tummennettu. Puolustusvoimien varikkoalue, mitä ei tutkittu, on merkitty vaalean punaisella

Kartta muinaisjäännökset

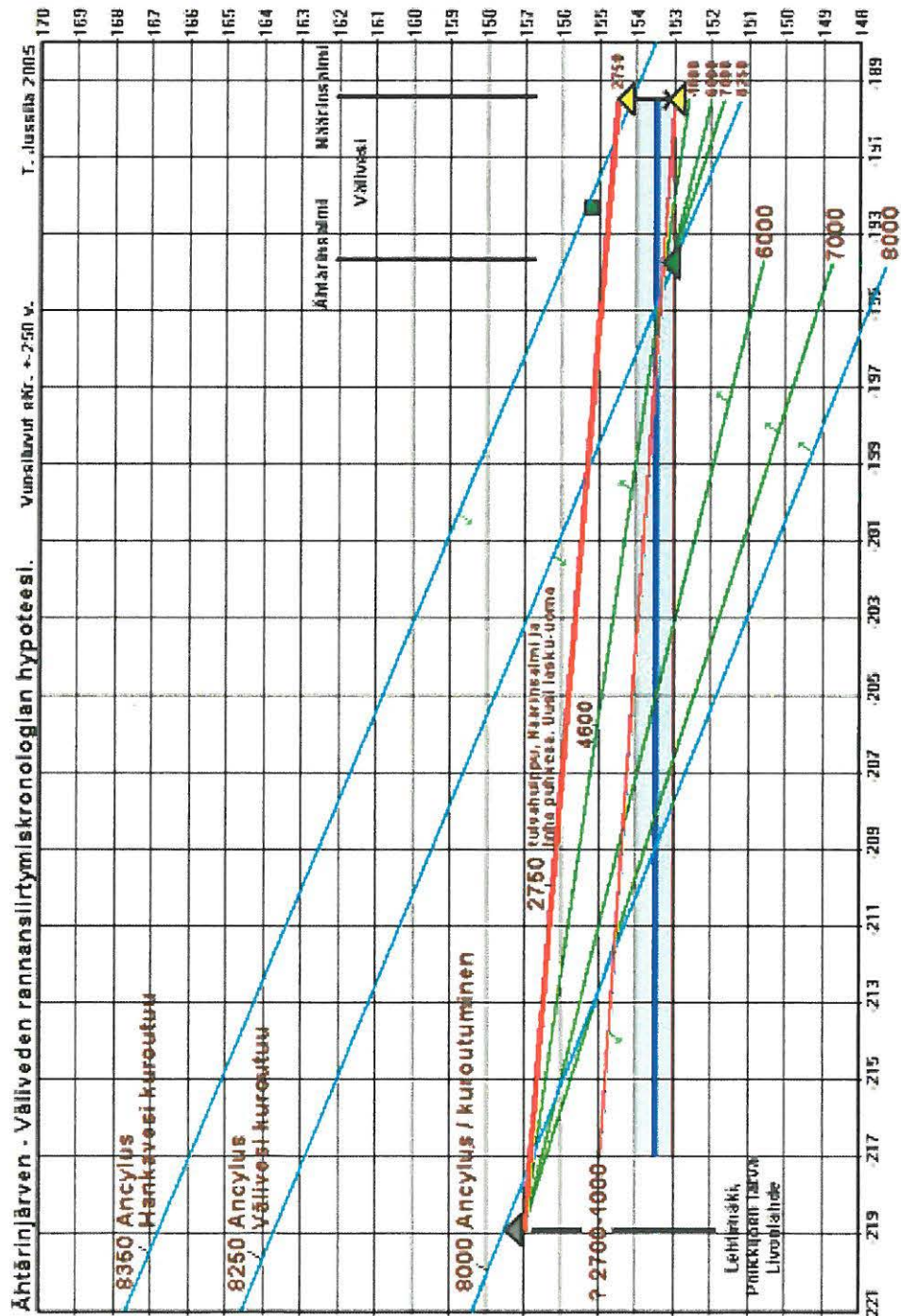

Vesistöhistoria

Pyyntikulttuurin asuinpaikat kivikaudelta rautakaudelle ovat vähäisin poikkeuksin sijainneet aina aivan rantaviivan tuntumassa. Sen takia on selvitettävä kulloinkin inventoitavan alueen vesistöhistoria. Maankohoamisen ja kallistumisen johdosta vesistöissä on pitkän esihistoriallisen ajan (11000 eKr. – 1350 jKr) aikana saattanut tapahtua suuriakin muutoksia.

Ähtärinjärvi, Välivesi ja Hankavesi ovat kuroutuneet muinaisesta itämerestä sen Ancylusjärvi-vaiheessa pohjoispäästään Lehtimäen pohjoispuolelta, Poikkijoen latvan, Livonlähteen kohdalta. Ensin kuroutuivat Hankavesi ja Välivesi n. 8300 eKr., sitten Ähtärinjärvi n. 8000 eKr. Em. järvet olivat ensin itsenäisiä altaita joiden vedet laskivat pohjoiseen. Niiden vedentaso oli kuroutumishetkellä nykyistä alempana, maan kallistumisen johdosta eteläosissa huomattavasti nykyistä alempana. Muinaisrantojen kallistuma-akseli oli lasku-uomien kohdalla. Koska vesien lasku-uomat olivat nopeamman maan kohoamisen alueella kuin muu vesistö, alkoi järvissä tul-

va, joka yhdisti Ähtärinjärven ja Väliveden yhdeksi altaaksi n. 4600 eKr, kunnes vesille puhkesi uusi lasku-uoma, ensin Näärinsalmessa ja pian sen jälkeen Inhanjoki n. 2700 eKr, jonka jälkeen vesi ilmeisesti laski ensin nopeasti ja sitten hidastuen vähitellen noin nykyiselle tasolleen. Sen jälkeen järviä on keinoitekoisesti hieman laskettu koskien perkauksien yhteydessä. Sittemmin järvien vedentasa on säännöstelty, jolloin vesi korkeimmillaan on taas ollut luontaista tasoa ylempänä. Ähtärinjärven, Väliveden ja Hankajärven kehitystä on hahmoteltu alla olevassa etäisyysdiagrammissa. Kyseessä on karkea arvio, joka on tehty Matti Saarniston Päijännetutkimusten ja Tikkasen & Sepän Näsijärvitutkimusten materiaalin perusteella, joka on projisoitu Ähtärin vesille.

Etäisyysdiagrammi, johon muinaiset vedentasot on projisoitu. Diagrammin pysty-akselilla on korkeus mpy., vaakakselilla etäisyys km valitusta peruslinjasta. Diagrammissa katsotaan vesistöjä lounaasta koilliseen.

On ilmeistä, että suurin osa esihistoriasta on Ähtärinjärven- Hankaveden alueella nykyisen vedentason alapuolella, tai aivan rantavedessä (154 m tasolla tai sen alapuolella). Ainoastaan pari suhteellisen lyhyttä esihistorian jaksoa ovat sellaisia, että niiden aikuisia rantasidonaisia asuinpaikkoja voi löytää kuivalta maalta, nykyisen rantaveden yläpuolelta. Näitä aikakausia ovat lyhyt ajanjakso varhaisella kivikaudella, ennen Väliveden kuroutumista 8300 eKr. ja toisaalta kivikauden loppuvaiheessa lyhyt ajanjakso tulvahuipun aikaan, Näärinsalmen ja Inhan puhkeamisen aikana n. 2700 eKr. Kyseessä on hypoteesi, jonka paikkansapitävyys näyttää inventoinnissa tehtyjen havaintojen perusteella olevan oikean suuntainen. Missään esihistorian vaiheessa ei järvien vedentaso ole noussut kuroutumisen jälkeen nykyisen vedentason (säännöstelyn ylärajan) yläpuolelle. Tämä on päätelty rannan tuntumaan tehtyjen koekuoppien maalajihavaintojen perusteella. Nykyisen rannan yläpuolella ei havaittu selkeitä rantamuodostumia. Ähtärinsalmen ja Väliveden pohjoisosan rantojen maaperä ja nykyinen topografia ovat mitä erinomaisimpia pyyntikulttuurin asutukselle. Alueella on suppea-alaisia ja vähän laajempiakin hiekkaisia rantatasanteita (joskin paikoin hyvin kivisiä), keskeisen vesireitin varrella. Kuitenkaan näiltä ei runsaasta koekuopituksesta huolimatta löytynyt mitään merkkejä esihistoriallisesta asutuksesta. Muualta saman vesireitin varrelta on löytynyt eri ikäisiltä muinaisrannoilta laajoja kivikautisia asuinpaikkoja, kuten mm. Virtain Killinkoskelta. Ainoastaan kahdesta paikasta löytyi suppea-alainen kivikautinen asuin- tai leiripaikka, kun muilta saman kaltaisilta alueilta, jossa vesistöhistorian mukaan suurin osa muinaisuudesta on nykyisen rannan yläpuolella, on yleensä löydetty huomattavasti enemmän muinaisjäännöksiä. Tämä seikka vahvistaa mielestäni edellä esitetyn vesistöhistoriahypoteesin oikean suuntaiseksi.

Lähteet: Jussila T, 2000. Pioneerit Keski-Suomessa ja Savossa. Rannansiirtymisajoitusmenetelmien perusteita ja vertailua. *Suomen arkeologinen seura. Muinaistutkija 2/2000*:13-28.
Saarnisto M, 1971. The Upper Limit of the Flandrian Transgression of Lake Päijänne. *Commentationes Physico-Matematicae Vol. 41, No 2*: 149-170.
Tikkanen M & Seppä H, 2001: Post-glacial history of Lake Näsijärvi, Finland, and the origin of the Tammerkoski Rapids. *Fennia 179: 1* : 129-141.

Inventointi

Inventoinnin maastotyöt suoritettiin 7.-10.11.2005 kahden arkeologin voimin. Kumpikin arkeologi kulki pääosan kenttätöajasta omaa reittiään (samalla alueella) ja yhteyttä pidettiin radiopuhelimilla. Tarvittaessa kokoonnuttiin samalle paikalle silloin kun otollisen oloisella paikalla tarvittiin koekuopitusvoimaa.

Alueen rannat tutkittiin hyvin kattavasti, lukuun ottamatta pihvoja ja puolustusvoimien varikkoaluetta Väliveden eteläpäässä.

Ähtärinjärven eteläpään itäranta on hyvin matala ja maaperältään hienoaineksinen ja märkä. Paikoin rannassa on kapea rantavalli. Alueelta ei ole löydettävissä rannan yläpuolelta pyyntikulttuurin asuinpaikkoja. Rantavesistä niitä saattaa matalan veden aikana vielä löytyä. Nyt niitä ei havaittu, koska vesi oli korkealla ja rantavesi monin paikoin lehtien peitossa. Alue tarkastettiin tihein pistokokein.

Ähtärinsalmen alue on topografialtaan mitä mainiointa pyyntikulttuurin ranta-asuinpaikoille. Maaperä alueella on kuitenkin hyvin kivinen ja koekuoppien teko siten hankalaa. Koekuopituksesta huolimatta, mitään merkkejä esihistoriasta ei alueella havaittu. Alue tarkastettiin hyvin kattavasti. Väliveden pohjoispään itärannalla on kapea harjumuodostuma, jonka maalaji on

karkea sora, pulterikivikko. Tällaisessa maastossa ei kivikautisia asuinpaikkoja ole löydettävissä kuin sattumalta, eikä nyt onni ollut myötä. Väliveden itärannan keskiosa Koppelonsalmesta Peuralahdelle on topografialtaan oivaa maastoa, joskin paikoin melko kivinen. Alue tutkittiin kattavasti, mutta vain yksi esihistoriallinen paikka havaittiin. Peuralahdelta etelään maaperä muuttuu hienoaineksisemmaksi ja kiviseksi ja ranta hyvin matalaksi ja märäksi. Alue ei vaikuttanut suotuisalta esihistoriallisten asuinpaikkojen maastolta. Alue tutkittiin pistokokein, tuloksetta. Länsirannan eteläosan maasto oli saman kaltaista kuin itärannalla Hauinlahteen saakka pohjoisessa; epäsuotuisaa maastoa esihistoriallisille asuinpaikoille. Alue tutkittiin pistokokein. Hauinniemen alue ja Koppelonsalmen länsirannan maasto sen sijaan oli varsin potentiaalisen oloista, mutta kattavasta tarkastuksesta ja runsaasta koekuopituksesta huolimatta vain yksi esihistoriallinen asuinpaikka havaittiin. Järven eteläpäässä Mustalahden alue, varikkoalueiden välissä, tutkittiin kattavasti. Alueella on sileitä matalia rantakallioita ja niiden välissä rantavedessä hiekkapohjaisia aloja, joista ei kuitenkaan saatu havaintoja esihistoriasta. Muutoin alueen rannat ovat matalia ja soisia.

Espoossa 20.11.2005

Timo Jussila

MuinaisjäännöksetÄHTÄRI HAUNNIEMI

my. relei 1000 00 5129

Rauh.lk: 2

Ajoitus: kivikautinen
Laji: asuinpaikkaKartta: 2241 03 Ähtärin salmi
x: 6941 16 y: 2507 42 z: 154,5 ±1 m
p: 6944 39 i: 3353 22

Tutkijat: Jussila T & Poutiainen H 2005 inventointi

Löydöt: KM 35482:1, 2 g, 1 kpl, kvartsikaavin, Jussila T 2005, diar. 14.11.2005, koekuopasta, mitat 17 x 17 x 6 mm, katkelma, jyrkkä kaareva terä.
:2, 32 g, 10 kpl, kvartsi-iskoksia, koekuopista.

Sijainti: Paikka sijaitsee Ähtärin kirkosta 3,0 km koilliseen, Väliveden pohjoisosan länsirannalla olevan Hauinniemen eteläkärjessä, kärkinipukassa. Mahdollisesti myös kärkinipukan länsipuolella olevalla hiekkarannalla rantavedessä.

Huomiot: Hauinniemen kärkinipukka on laajuudeltaan n. 40 x 40 m. Sen länsipuolella on hiekkainen matala lahdenpoukama. Niemen kärki on matala ja tasainen. Se kohoaa 1-1,5 m järven säännöstelytason korkeimman pinnan yläpuolelle. Rantaa kiertää matala, vain hieman tasanteen yläpuolelle kohoava rantavalli. Kärkitasanteen keskiosasta, sen itäreunalta, matalan rantavallin taakse tehdyistä muutamasta koekuopasta löytyi kvartseja. On syytä olettaa, että koko kärkinipukan alue on asuinpaikkaa, vaikka kaikista alueelle tehdyistä koekuopista ei löytöjä havaittuakaan. Maaperä alueella on hiekkainen moreeni. Maaperän seassa on aivan pinnassa paikoin hienoa lentohiekkaa, mikä kertoo sen, että vesi ei ole noussut Ancy-lusvaiheen jälkeen niemen kärjen tasanteen tasolle. Asuinpaikka on täysin ehjä ja kajoamaton. Sen rajaus on varsin luotettava arvio koekuoppien ja topografian perusteella.

Kärkinipukan länsipuoleiselta hiekkarannalta, rantavedestä, löytyi pari hieman pyörästynyttä iskosta. On mahdollista, että paikalla on veden alle jäänyt asuinpaikka, josta nyt ei saatu tarkempia havaintoja järven veden ollessa lähes korkeimmillaan.

Yllä: kvartsikaavin.
Oik: kvartsi-iskoksia.

Asuinpaikan aluetta niemen kärkinipukassa. Löydöt kuvassa olevan lapion kohdalta ja ympäristöstä. Kuvattu etelään.

Asuinpaikan aluetta kuvattuna länteen. Taustalla matala lahdeke, jonka rantavedestä löytyi pari pyöristynyttä iskosta.

ÄHTÄRI VÄLIVESI (1)

mj. reiki 1000 00 5130

Rauh.lk: 2

Ajoitus: kivikautinen
Laji: asuinpaikkaKartta: 2241 03 Ähtärinsalmi
x: 6941 56 y: 2507 75 z: 154,5 ±1 m
p: 6944 78 i: 3353 57

Tutkijat: Jussila T & Poutiainen H 2005 inventointi

Löydöt: KM 35483:1, 16 g, 2 kpl, kvartsi-iskoksia, Jussila T 2005, diar. 14.11.2005, koekuopasta. :2, 0,6 g, 16 kpl, palanutta luuta, koekuopasta.

Sijainti: Paikka sijaitsee Ähtärin kirkosta 3,0 km koilliseen, Väliveden pohjoisosan itärannalla, lounaispuoleisesta Vähät-Sammalet -saaresta 300 m etelään, rantaan laskevan mäenrinteen lounaisrinteen loivemmassa alaosassa olevalla kapealla tasanteella, rannasta muutama metri.

Huomiot: Mäenrinteen eteläpäässä veteen laskeva rinne loivenee ja rannan tuntumassa on tasaisempi vain hieman järveen viettävä terassi n. 2 m vedentason yläpuolella. Maaperä alueella on yleisesti hyvin kivinen hiekkamoreeni, mutta tällä kohdalla vähemmän kivinen. Paikalle tehdyssä koekuopassa oli runsaasti pienen pientä palaneen luun murusta ja likamaata n. 20 cm syvyyteen. Paikka on ilmeisesti varsin suppea. Lähistölle tehdyistä muista koekuopista ei saatu esiin löytöjä. Paikka on ehjä ja kajoamaton. Sen rajaus on topografian perusteella tehty arvio.

Vasemmalla kvartsi-iskos, oikealla palaneen luun muruja.

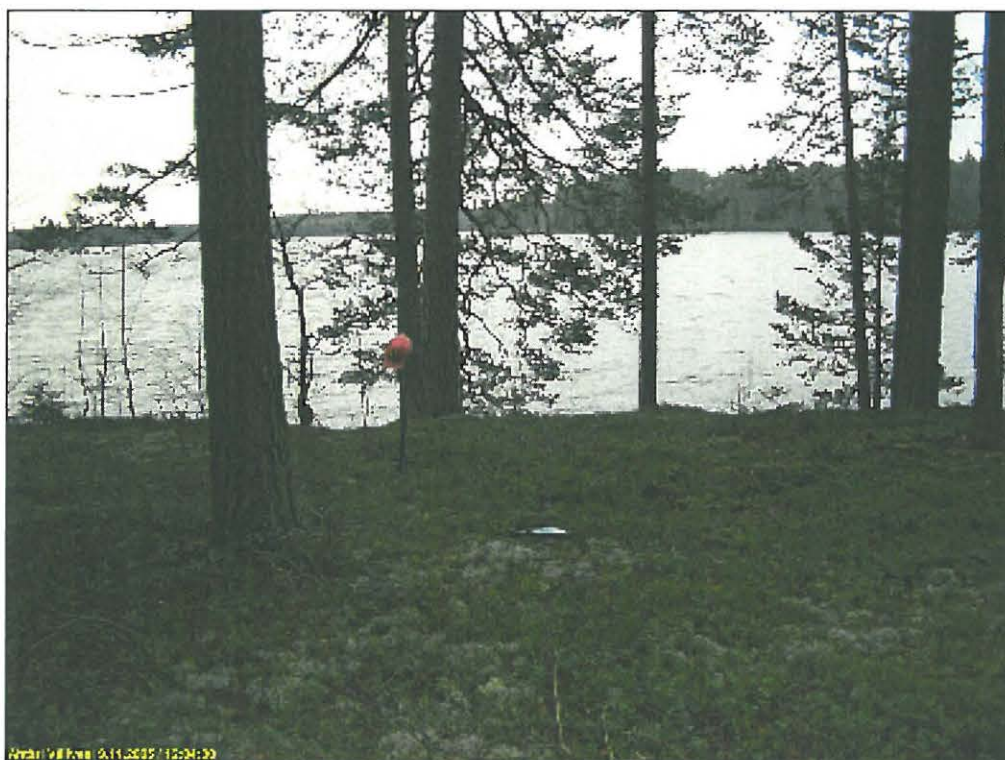

Asuinpaikan maastoa. Löydöt lapion kohdalta. Kuvattu etelään.

Asuinpaikan maastoa. Löydöt lapion kohdalta. Taustalla oikealla nykyinen nuotiopaikka. Kuvattu pohjoiseen

Asuinpaikka ja löytökohta. Kuvattu lounaaseen. Taustalla, järven vastarannalla on kuvan keskellä Hauinnimen kärki, jossa myös kivikautinen asuinpaikka.

ÄHTÄRI HAUINNIMEN TYVI, tervahauta

mj. reiki 1000 00 5132

Rauh.lk: 2

Ajoitus: historiallinen
Laji: valmistus: tervahautaKartta: 2241 03 Ähtärintsalmi
x: 6941 54 y: 2506 90 z: 154,5 ±1 m
p: 6944 80 i: 3352 72

Tutkijat: Jussila T & Poutiainen H 2005 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Ähtärin kirkosta 2,9 km koilliseen, Väliveden länsirannalla olevan Hauinniemen tyvessä, Hauinlahden pohjukasta 100 m pohjoiseen, rinteiden laen länsireunalla.

Paikalla on hyvin säilynyt tervahauta, joka on nuoren näreikön peittämä.